

Trakya Üniversitesi Yayınları: 156
Balkan Araştırma Enstitüsü Yayını: 4

BALKANLARA GİDİŞİNİN 750. YILINDA
ULUSLARARASI SARI SALTUK GAZİ
SEMPOZYUMU

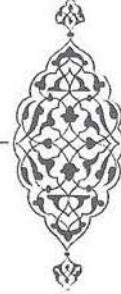
06-10 Kasım 2013
Köstence-ROMANYA

BİLDİRİLER

Yayına Hazırlayanlar
Prof. Dr. Ahmet GÜNŞEN
Doç. Dr. Rıdvan CANIM
Yrd. Doç. Dr. Bülent AKYAY
Araş. Gör. Fatma RODOPLU

Edirne - 2014

TARİHİ, KÜLTÜREL VE
DESTANİ BİR KAYNAK OLARAK
SALTIKNAME

Prof. Dr. Necati DEMİR
Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi
Türkçe Eğitimi Bölümü ANKARA
necatidemir@gazi.edu.tr

Giriş

Destanlar, olağanüstü olayların ifadesidir. Saltık Gazi hareketin ve olağanüstü olayların sembolü, *Saltık Gazi Destanı* onun faaliyetlerinin destanıdır.

Destanlar, mücadelelere konu olan idealin büyüklüğüne göre şekillenip daha sonraki nesillere intikal ederler. Bunun en güzel örneği Anadolu'da görülmektedir. Tarihî olaylar incelendiğinde:

- "1. İslam dinini yayma dönemi,
2. Yurt edinme, devlet kurma, geliştirme dönemi,
3. Durgunlaşma, bir bakıma idealde güçsüzleşme dönemi,
4. Kurtarma ve koruma dönemi" karşımızda durmaktadır.

Birinci dönemin destanları; *Hazret-i Ali Cenklere*, *Müseyyebname*, *Ebu Müslimname* ve *Battalname*'dir. İkinci dönemin destanları ise *Danişmendname* ve *Saltıkname*'dir. Üçüncüsünde ise destan geleneği durmuştur. Bu devre, padişahların savaşa gitmediği, yerine birini tayin ettiği, maksadın da daha önce fethedilen yerlerin korunması olduğu Osmanlıların duraklama, gerileme ve dağılma dönemleridir.

Son dönem ise Türkiye'deki Milli Mücadele'dir. Millî Mücadele'yi işleyen destanlar vardır. Ancak bu destanlar, anonim değer taşımadıkları için geleneği devam ettirecek özelliklere sahip değildir. Dağınık ve çok çeşitlidir.

Anadolu'da vücut bulmuş destanî hikâyeleri, "İslami Destanlar" ve "İslami Türk Destanları" olmak üzere iki başlık altında incelemek yerinde olacaktır.

İslami destanlar; kahramanları Türk, konusu Türklük olmayan, ancak İslami kimlikten dolayı Anadolu'da Türk halkı arasında kendisine yer bulmuş kahramanlık hikâyeleridir.

Hazret-i Ali Destanı, *Müseyyeb Gazi Destanı*, *Ebu Müslim Destanı* ve *Battal Gazi Destanı* Arap, Türk ve İranlı Müslüman kahramanlar çevresinde vücut bulmuştur. Bu eserlerin mekânları Arabistan, İran, Türkiye ve Balkanlar coğrafyasıdır. Metinler, sade bir Türkçe ile kaleme alınmış, metinler oluşturulurken Türk muhayyilesinin ilâvesiyle zenginleştirilmiştir.

İslam dinini yayma dönemi içerisinde yer alan *Ebu Müslim Destanı*, diğer İslami Türk destanlarına göre, kahramanının Türk olması bakımından farklı bir

durum arz etmektedir. Ebu Müslim Horasani, Türk'tür. Destan, özetle, Hazret-i Ali'yi sevenlerle Muaviye taraftarları arasındaki mücadeleyi anlatmaktadır.

Yine İslami destanlar arasında inceleyebileceğimiz *Battal Gazi Destanı*'nin da yukarıdaki eserlere göre bazı farklılıkları vardır. *Battal Gazi Destanı*'nin coğrafyasının Anadolu, konusunun İslamiyet'i üstün kılmak olması bakımından, Türk insanı bu esere ayrıca önem vermiştir. İslami Türk destanlarının da bizzat kaynağı olarak kabul etmiştir.

Anadolu'da, Malatya'dan başlayıp İstanbul'a kadar uzayan çizginin kuzeyinde kalan kısmın Danişmend Gazi ve gaza arkadaşları tarafından fethini anlatan *Danişmend Gazi Destanı* ise İslami-Türk Destanlarının ilk örneğidir.

Bu destanların Anadolu coğrafyasındaki son örneği ise *Danişmend Gazi Destanı* ile konu açısından benzerlik gösteren *Saltık Gazi Destanı*'dir. *Saltık Gazi Destanı*'nin birinci derecede kahramanı "Sarı Saltık, Anadolu'da, özellikle Rumeli'de Müslümanlığı yayan büyük veli-kahraman sıfatıyla asırlarca tebcil edilmiştir. Şahsiyeti etrafında yalnız Müslümanlar arasında değil, Türk hâkimiyetinin ulaştığı birçok sahada, bilhassa Balkanlarda etrafta bir menkıbe halesi teşekkül etmiştir." Bu menkıbelerin halk ağzından derlenerek yazıya geçirilmesiyle *Saltık Gazi Destanı* ortaya çıkmıştır.

Yeni Türk Harfleri'nin kabulünden sonra bu eserler, eski yazı bilenler tarafından, bir süre okunmuş, yeni yazıya aktarılmadığı için daha sonra kütüphanelerin tozlu rafları arasında ve şahsi kütüphanelerde âdeta mahsur kalmıştır. Dolayısıyla yeni nesiller, Türk destanlarından yeteri kadar yararlanamayacak duruma gelmiştir.

1999 yılından itibaren tarafımızdan başlatılan bir çalışma ile destanların tamamını yeni yazıya ve Türkiye Türkçesine aktarılması planlanmıştır. Çalışmaların büyük bir kısmı bitirilmiş ve destanların önemli bir kısmı yayımlanmıştır.

1. Destan Kültüründe Saltıkname'nin Yeri

Oğuz Türkleri 1071 Malazgirt Savaşı'ndan sonra Anadolu'ya girmişler, uzun süre bu coğrafyayı vatan yapma mücadeleleri vermişlerdir. Bizans Devleti'nin direnci, Malazgirt Savaşı'nda büyük ölçüde kırıldığı için Türkler, çok kısa bir zaman içerisinde İstanbul Boğazı'na yaklaşmışlardır. Ancak genel anlamda durum böyle iken Anadolu içlerinde kalan çok sayıdaki Bizans

topluluğu bu coğrafyayı Türklere teslim etmemek için uzun yıllar direnmiştir. Ayrıca Anadolu'nun pek çok yöresine Türkler girmekte zorlanmışlardır. Bizanslar ile Türkler arasında bu mücadeleler devam ederken pek çok insan maddi ve manevi anlamda insan üstü faaliyetlerde bulunmuş; *Yunus Emre, Üryan Baba, Toğan Ata, Hacı Bektaş-ı Veli, Ahi Evran, Seyyid Mahmud Hayrani, Ahmed Fakih, Hacı Bayram Veli, Seyyid Yusuf-ı Kaşgari, Mevlana Celaleddin Rûmî*, gibi bazı şahsiyetlerin faaliyetleri efsaneleşmiştir.

Bu alışılmışın üzerindeki mücadelelerde *Danişmend Gazi* ve *Saltık Gazi*'nin olağan üstü gayretleri ise destanlaşmıştır. Danişmend Gazi ve Saltık Gazi'nin çevresinde gelişen olaylar daha sonra yazıya geçirilmiş, böylece *Danişmendname* ve *Saltıkname* gibi çok önemli iki destan ortaya çıkmıştır.

Danişmendname'den sonra yer alan *Saltıkname*, ayrıca bu gelenek içerisinde son halka olma özelliği de taşımaktadır. Hikâyeler, Sarı Saltık'ın şecerelerini, çocukluk yıllarını, daha sonraki hayatını, savaşlarını, üç kıtaya Tanrı'nın adaletini götürüşünü, kerametlerini ve 13-14. yüzyılda cereyan etmiş bazı olayları içermektedir. Üç ciltten oluşan bu dev eser, yakın zamanda yayımlanmış ve dünyanın hizmetine sunulmuştur.

Saltıkname'nin mekânı çok geniştir. Daha açık bir ifade ile Anadolu'dan başlayıp Avrupa, Asya ve Afrika'nın en uç bölgelerine uzayan bir sahayı içerisine almaktadır.

Saltıkname'den anlaşıldığına göre *Sarı Saltık*, 13. yüzyılda yaşamış, Anadolu ve Rumeli'nin Türkler adına fethinde birinci derecede rol almış bir Türk kahramanıdır. Sarı Saltık, *Sinop*'ta doğmuş, hayatta olduğu süre içerisinde üç kıtaya adaleti, doğruluğu ve aydınlığı bu ilimizden hareket ederek götürmüştür. Hayatının daha sonraki yıllarında *Edirne*'ye taşınmış, burayı fetih kapısı durumuna getirmiştir. Ayrıca sık sık Babadağı'nda bulunmuş ve faaliyetlerini orada da yürütmüştür.

Sarı Saltık'ın faaliyet alanı, yukarıda da bahsedildiği gibi, Anadolu'dan başlar. Daha sonra haksızlık, adaletsizlik, zulüm ve kötülüklerin bulunduğu bütün yeryüzüne kadar uzar. Yani Sarı Saltık, nerede kötülük, adaletsizlik ve zulüm varsa düzeltmek için oradadır.

Bu çerçeve içerisinde *Saltıkname*'ye göre Sarı Saltık, Rumeli'ye yani Avrupa'ya, Asya'ya ve Afrika'ya çok sayıda seferler düzenlemiş, uzun süre bu coğrafyalarda kalmış, çeşitli güçlerle mücadele etmiş, Tanrı'nın da kendisine verdiği insanüstü yetenek ve güçlerle başarılı olmuştur.

2. Saltukname'nin Yazarı, Yazılış Tarihi ve Nüshaları

Saltukname'nin yazılış sebebi, yazarı ve yazılış tarihi ile ilgili bilgileri eserin son kısmında, yine yazarın kendi kaleminden öğrenmekteyiz:

Burada verilen bilgilerden anlaşılmaktadır ki Saltık Gazi ile ilgili rivayetler 15. yüzyılda halk arasında yaygın olarak anlatılmaktadır. Bu durum, *Cem Sultan*'ın dikkatini çeker. Yanındaki görevlilerden biri olan *Ebu'l Hayr-ı Rûmî*'yi, Sarı Saltık ile ilgili rivayetleri toplamak üzere görevlendirir ve Saltık Gazi'ye ait menkıbelerin yazıya geçirilmesini sağlar. Eserin yazılması, Fatih Sultan Mehmed'in Akkoyunlu hükümdarı Uzun Hasan'ın üzerine sefer düzenlediği yıllara rastlamaktadır. Fatih Sultan Mehmed'in Akkoyunlu seferi, 1473 yılında gerçekleşmiştir. Eserin yazarı, *Ebu'l Hayr-ı Rûmî*'nin verdiği bilgilere göre Saltukname'nin yazılışı yedi yıl sürmüştür. Dolayısıyla eser, *Ebu'l Hayr-ı Rûmî* tarafından, 15. yüzyılın son dönemlerinde, 1473-1480 yılları arasında yazılmıştır, diyebiliriz.

Şu ana kadar *Ebu'l-Hayr-ı Rûmî*'nin kendi yazdığı *Saltukname* nüshası bulunamamıştır. Bulunan yazmaların ise *Rûmî*'nin yazdığı nüshadan daha sonra istinsah edilmek suretiyle çoğaltıldığı anlaşılmaktadır.

Kültür ve dil tarihimiz açısından çok önemli olan *Saltukname*'nin, şu ana kadar altı nüshası tespit edilmiştir:

1. İ. H. Uzunçarşılı'nın Topkapı Sarayı Müzesi Kütüphanesinde bulunduğu ve Abdülbaki Gölpınarlı'nın tanıttığı nüsha. Eser, kütüphanenin Hazine Bölümü 1612 numarada kayıtlı olup 618 sayfa ve üç ciltten oluşmaktadır. Baştan eksik olan nüsha, 1591 yılında istinsah edilmiştir.

2. Dr. Müjgan Cunbur'un Millî Kütüphanede bulunduğu nüsha ise hâlen aynı kütüphanede, Yazma Eserler Bölümü 64 numarada kayıtlıdır. 283 yapraktan oluşan eser, baştan ve sondan eksiktir, istinsah tarihi belli değildir.

3. Bor'daki Halil Nuri Bey Kütüphanesi'nde bulunan nüsha 17292 numarada kayıtlı olup 2 ve 3. cildi içermektedir. 499 yapraktan ibaret olan eser, 1578'de Edirne'de istinsah edilmiştir.

4. İstanbul Üniversitesi Kütüphanesi İbnu'l-Emin Mahmut İnal Bölümü 3056 numarada kayıtlı olan bu nüsha, 95 yapraktan müteşekkil olup 1733 yılında Emin b. Halil tarafından istinsah edilmiştir.

5. Milli Kütüphane Yazma Eserler Bölümü A. 2897 numarada kayıtlı olan yazma, 170 sayfadan ibarettir ve müstensihi belli değildir.

Fahir İz, Müjgân Cunbur, Şükrü H. Akalın ve Kemal Yüce yukarıda sayılan nüshalar üzerinde kıymetli araştırmalar yapmıştır.

6. Hâlen Necati Demir'in şahsi kitaplığında bulunan altıncı nüsha ise Gaziantep'in Sarısalkım köyünde bulunmuştur. Başı ve sonu tamdır. 29 x 18 cm. ebadındadır. Siyah deriden yapılmış cilde sahiptir. Yazma, *Bekirli Genç Osman-zâde* lakaplı *Yusuf oğlu Ömer* tarafından, *Ebu'l Hayr-ı Rûmî*'nin Saltıkname'sinden 26 Recep 1279/1863'te istinsah edilmiştir. Bu nüsha hakkında Necati Demir tarafından iki tanıtma yazısı yazılmıştır.¹

Aslında Saltıkname'nin yazılışının başka eserlere dayalı olduğu eserin muhtelif yerlerinde vurgulanmaktadır: “*Oradan ayrıldılar, Özi önüne geldiler. Özi suyunu geçip şehir önünden gittiler. Bir miktar yer gittiler, bir hisara geldiler. Şerif buyurdu, oradan Kefe'ye adam gönderdiler; bildirdiler. Emir Osman, gaziler ve müminler karşılamaya geldiler. Şerif'e hürmetler ettiler. Atlarından inip elini öptüler; şenlikler yaptılar. Sonra Şerif'i izzetle Kefe'ye getirdiler. Şerif içeri, Nefise Banu'nun yanına girip onunla görüştü. Hüma Banu da gelip Şerif'in hatunu Nefise Banu ile görüştü. Oturdular, geçen hikâyeleri ortaya getirdiler. Ertesi gün, Şerif mescide geldi. Başından geçenleri bir bir anlattı. Yazdılar, bu zamana hikâye kaldı.*”²

Saltıkname'nin daha onun zamanında kaleme alındığı ile ilgili diğer bir bahis de şöyle geçmektedir: “*Han ile Şerif buluşup görüştü. Konaklayıp yediler, içtiler. Yedi gün orada birlikte oturdular. Sekizinci gün veda edip ayrıldılar. Atlarını sürdüler, Kefe'ye gelip oturdular. Müslümanlar mescide gelip görüştüler. Mir Osman, Şerif'e dualar etti. Şerif, hikâyetleri bir bir söyledi. Yazdılar, kitap hâline getirdiler*”.³

Ebu'l-Hayr-ı Rûmî, Saltıkname'yi kaleme alırken bu yazmaları kullanıp kullanmadığı ile ilgili bir bilgiye sahip olmadığımızı belirtmek isteriz.

3. Saltıkname'nin Şekil Özellikleri

Saltıkname, mensur olarak kaleme alınmıştır. Eser, üç ciltten oluşmaktadır. Birinci cildinde on dört, ikinci cildinde dokuz, üçüncü cildinde

¹ Geniş bilgi için bk. Necati Demir, "Saltıkname'nin Yeni Bulunun Altıncı Nüshası Üzerine", *Bilge*, S. 15, Kış 1998, s. 58-61.

² *Saltıkname*, s.194-195.

³ *Saltıkname*, s. 484.

ise on dokuz bölüm bulunmaktadır. Eserdeki bölümler müstakil olmakla birlikte hep birbiri ile bağlantılıdır. Konular hep birbirini takip etmekte ve bir bütünü oluşturmaktadır.

Birinci cilt: Sarı Saltık'ın Gazaları, Saltık Gazi'nin Rumeli'ye Geçmesi, Sarı Saltık'ın Kâbe'ye Seferi, Şerif'in Harcımevan (Amasya)'ı Fethedip Haraca Bağlaması, Sarı Saltık'ın İstanbul ve Balkanlara Seferi, Seyyid Şerif'in Kaf Dağı'na Gitmesi, Şerif'in Göçüp Kefe Diyarına Gitmesi, Sarı Saltık'ın Habeş Memleketine Gitmesi, Sarı Saltık'ın Mısır Seferi ve Nil Nehri'nin Kaynağını Bulmaya Gidişi, Sarı Saltık'ın Nil Nehri'nin Kaynağını Bulması, Sarı Saltık'ın Habeş Diyarını Fethetmesi, Şerif Saltık'ın Habeşistan'a Tekrar Sefer Etmesi, Şerif Saltık'ın Hindistan'a Sefer Etmesi, Saltık'ın Kaknus'a Gitmesi.

İkinci cilt: Şerif'in Türkistan Vilayetlerine Gitmesi, Şerif'in Rum İline Geçmesi, Anadolu Evliyalarının Öncüleri, Şerif'in Sultan Alaeddin'in Yanına Gitmesi, Firengistan'ın Fethi ve Sedd Hikâyesi, Babil Hikâyesi, Saltık'ın Rad Cazu'yu Yakalaması, Bakır Gemi ve Denizdeki Sihir, Atabek'in Kuhistan Diyarına Gelmesi,

Üçüncü cilt: Saltık Gazi'nin Maşrık Diyarına Seferi, Saltık Gazi'nin Mağrip'e Gidip Cinnistan Kalesi'ni Alması, Saltık Gazi'nin Berr-i Arap Badiye Seferi, Edirne Cengi ve İşan'ın Hezimetini, Sultan Alaeddin'in Küffar Tarafından Esir Edilmesi, Saltık Gazi'nin Umlak Sarayı'nı Harap Etmesi ve Yakması ile Zerdanuş'u Öldürmesi, Saltık Gazi'nin Rahip Bihrus Lainin Üzerine Seferi, Saltık Gazi'nin Nirkab Dağı'ndaki Ejderhayı Öldürmesi, Asfar Küffarıyla Saltık Gazi'nin Büyük Gazası, Saltık Gazi'nin Ağuş'u Helak Etmesi, Duhter'in Mihriban Adlı Kızı Alıp Kaçması, Diğer Gaza, Saltık Gazi'nin Asfar İle Cengi, Saltık Gazi'nin Manastır Melikini Esir Etmesi ve Öldürmesi, Saltık Gazi'nin Son Gazası ve Vefatı, Büyük Gaza, İlyas'ın Küffarı Hezimete Uğratması ve Şehit Olması, Ayas Bey'in Eflak Meliki İle Cenk Etmesi, Tatar Han'ın Kıssası, Umur Bey'in Rumeli'ye Geçmesi İle Osman Gazi Ve Evladının Rumeli'ye Geçmesi.

Aslında eserdeki konu başlıklarına bakıldığında nasıl bir kaynak ile karşı karşıya olduğumuz anlaşılmaktadır.

Eser, son derece sade ve akıcıdır. Sadece ayetler ve bazı hadisler Arapça yazılmıştır.

4. Saltıkname'nin Şahıs Kadrosu

Saltıkname'nin çok zengin bir şahıs kadrosu bulunmaktadır. Hatta Türk destanları içerisinde en zengin şahıs kadrosunun Saltıkname'de bulunduğunu rahatlıkla söyleyebiliriz.

Hepsinden önce Saltık Gazi, doğal olarak destanın en önemli kahramanıdır. Saltık Gazi'nin ismi destanda çeşitli şekillerde karşımıza çıkmaktadır. *Hızır, Server, Şerif Saltık, Şerif, Seyyid, Sarı Saltık, Server Saltık, Saltık Gazi*,... bunlardan bazılarıdır.

Saltık'ın asıl adı Hızır'dır. Saltık ismi ona İlyas Rûmî tarafından verilmiştir.

Saltık Gazi'nin Türk olduğu, destanda defalarca geçmektedir. Destana göre babasının adı, Hasan Gazi'dir. Ancak bazı yerlerde Seyit Battal Gazi'nin neslinden geldiği; anne tarafından Hazret-i Hasan'a, baba tarafından ise Hazret-i Hüseyin'e dayandırılmaktadır. Bu durum eserde şöyle anlatılmaktadır: “...*Bu taraftan Şerif başına iki 'alâmet eyledi. Bir kızıl kim Hüseyinler tonudur ve biri yaşıl Hüseyinler tonudur. Bu Seyyid bu Sa'id şehid 'alâmetleriyle tonanup, zîrâ Şerif atadan Hüseyinî ve anadan Hasanî idi*”.

Saltık Gazi, çocuk yaşlarda babasını ve annesini kaybeder. Lalası Seravil, onun her zaman en yakın dostu ve kader ortağı olmuştur. Eğitimi ile yaşlı ve bilge bir kişi olan Abdülaziz ilgilenmiştir.

Saltıkname'ye göre Saltık Gazi'nin en yakın gaza arkadaşları; *Köle Yusuf, İlyas Rûmî, Husrev, Kemal Ata, Kara Davut*'tur. Esere göre Saltık Gazi, Anadolu'yu Türk yurdu yapan *Taptuk Emre, Hacı Bektaş Veli, Nasreddin Hoca, Mevlanâ Celaleddin Rûmî, Ahmed Fakih, Karaca Ahmed*, ... gibi Türk uluları ile görüşmüştür. Dolayısıyla destan kahramanları içerisinde adı geçen Türk uluları da yer almaktadır.

Saltıkname'de Sivas ve Konya'da yaşayan Alanya'yı fetheden, Selçuklu Hükümdarı Alaeddin'den çok sık bahsedilmektedir. Adı geçen Alaeddin, 1220-1237 yılları arasında Selçuklu Sultanı olan I. Alaeddin Keykubat'tır. Selçuklu Sultanı Gıyaseddin Keyhusrev de (Saltanat yılları 1237-1249) destanda ismi geçenler arasındadır.

Saltıkname'ye göre Osmanlı Devleti'nin kurucusu Osman Bey ile Saltık Gazi defalarca bir araya gelmiştir. İlkinde Ertuğrul Gazi, Osman Bey'i

hediyelerle Sinop'a Saltık Gazi'nin yanına göndermiştir. Bu görüşme eserde şöyle anlatılmaktadır: “Ertuğrul, Şerif hazretinin velayetini işitti. Oğlu Alp Osman'ı, hediyelerle Seyyid'e gönderdi. Şerif, o zamanlarda Kefe'den Sinop'a gelmişti. Osman geldi, Server'in ayağına düştü. Henüz daha genç bir yiğit idi. Server'in ayağına yüz sürdü. Şerif hazreti, Osman'ın devletli ve saadetli başını yerden kaldırdı, “Oğul” diye iki gözünü de öptü. Yanına alıp nasihatler etti: “Ey Oğul! Hak teala sana ve nesline saadet, devlet ve izzet nasip etmiştir. Asla gazayı elden bırakmayın. Adalet ve doğruluk edin. Fakirlerin bedduasından kaçının. Halkı incitmeyin, Hakk'ın yolundan çıkmayın. Ahlâklı olun. Hazret-i Peygamber'in dediklerinden sapmayın. Doğru yolu gözetin. Bağışlarda bulunun. Garibi hoş tutun. Zulüm ve haksızlık yapmayın. Bir kulağın halkta olsun, halkın durumundan her zaman haberiniz olsun. Gafil olmayın. Sana vasiyetim bu ola ki özellikle kadıları, valileri ve boy beylerini sürekli teftiş edin. Adil olsunlar. Mülk sahibi ol, halk sana tâbi olsun. Rüşvet alana cezasını mutlaka ver. Kâfire itibar etme, hâkim eyleme. İslam dininde ihtiyaç gibi gösterip onlara güvenme. Meşru olmayan iş yapma.” dedi. Daha çok nasihatler eyledi. Sonra Osman'ı gönderdi. Halk şaşırıp: “Ya Server! Bu, bir boy beyi gazi yiğittir. Padişah değildir ki. Siz buna padişaha nasihat eder gibi nasihat ettiniz”, dedi. Server: “Ey kavim! Bu yiğit padişah oğludur. ... Üç peygamber de bu nesle hayır dua etmiştir. Biri İbrahim Peygamber, ikincisi İshak Peygamber, üçüncü ise ahir zaman peygamberi Muhammed Mustafa'dır. Dünyada olan padişahlar, bu nesilden gelmiştir. Tanrı, bu yiğide sultanlık verecek. Bunun zürriyeti ve nesli, ulu padişah olacak”, dedi. Halk, Şerif'ten bu sözü işitince: “Bu kişi velidir, gerçek söyler, sahihtir, deyip Osman'a teveccüh ettiler.”⁴

Osman Bey'den sonra gelen Osmanlı Devleti'nin mimarları; Orhan Bey, I. Murat, Yıldırım Bayezid, Fatih Sultan Mehmed, Cem Sultan da Saltıkname'nin şahıs kadrosu içerisinde yer almaktadır.

Diğer bir şahıs kadrosu da Türk Dünyası'nın dünya tarihine damgasını vuran şahsiyetleridir. Timur, Cengiz Han bunlardan bazılarıdır.

Saltıkname'nin çok zengin bir şahıs kadrosu olduğunu yukarıda belirtmiştik. Dolayısıyla bütün şahıs kadrosunun üzerinde durmak, mümkün değildir. Eserin şahıs kadrosu, çalışmamızın sonunda yer alan *Özel Adlar Dizini* bölümünde tek tek verilmiştir.

⁴ Saltıkname, s. 619-620.

5. Saltıkname'nin Coğrafyası

Saltıkname, Oğuz Türklerinin Anadolu'ya gelişlerinden kısaca bahsettikten sonra Sinop'u ön plana çıkarır. Destana göre Saltık Gazi, Sinop'ta doğmuştur. Saltık Gazi ile ilgili olaylar da Sinop'ta başlar. Saltık Gazi, başlangıçta Sinop'tan hareket ederek çevre illerde cenk ve gazalarda bulunur.

Saltıkname'nin Anadolu'daki en önemli mekanları; *Sinop, Amasya, Sivas, Kastamonu, Çankırı, Ankara, Konya, Kırşehir, Niğde, Bor, Trabzon, Bursa, İzmir, Antalya, Alanya, Fınike*'dir. Rumeli tarafında ise *Edirne, Babadağı* ve *İstanbul* ön plandadır.

Saltıkname'nin ilerleyen bölümlerinde coğrafya gittikçe genişler. Öyle ki Saltık Gazi, Sinop'tan hareket ederek Afrika'nın güneyine, Asya'nın doğu ucuna, Avrupa'nın batı ucuna kadar gider; Tanrı'nın adaletini götürür, zalimler, hilebazlar, fesatçılar, karanlık işler çevirip insanları yanıltanlar, halkına kötü davrananlar, doğru yoldan sapanlar, zina batağına düşenler, ... ile mücadele eder.

Saltık Gazi, bir süre sonra, Sinop ile bağlantısını kesmemek üzere, Edirne'ye yerleşir. Burayı "Fetih Kapısı" ve "Gaziler Ocağı" durumuna getirir. Saltık Gazi'nin önemli mekanlarından biri de günümüzde Romanya sınırları içerisinde kalan Babadağı'dır. Bu defa üç kıta üzerine seferleri Edirne'den ve Babadağı'ndan hareket ederek gerçekleştirir.

Kısaca belirtmek gerekirse Saltıkname'nin coğrafyası; Asya, Avrupa, özellikle Balkanlar ve Afrika'nın tamamıdır, diyebiliriz. Bir başka söyleyişle Saltıkname, üç kıtada yaşayan bütün milletleri ilgilendirmektedir. Bu bakımdan Saltıkname, diğer Türk destanların göre Coğrafyası en geniş olanıdır.

6. Saltıkname ve Tarih

Bilindiği gibi Saltıkname, bir tarih kitabı değildir. Ancak müellif Sarı Saltık ile ilgili rivayetleri derlerken tarihi konulara da girmiştir. Dolayısıyla Saltıkname, çok önemli tarihi bilgileri de içermektedir. Bununla birlikte eserde bulunan tarih ile ilgili bilgilerin doğruluğunun tartışmalı olduğunu peşinen belirtmek gerekmektedir.

Örnek olarak Saltıkname'de Selçukluların Anadolu'yu fetihleri, Osmanlı hanedanının Osman Bey'den önceki dönemi, Osman Bey Dönemi ve Osman

Bey sonrası dönem ile ilgili hiçbir kaynakta yer almayan bilgiler yer almaktadır.

Osmanlı Devleti'nin kuruluşundan 181 yıl sonra, Osman Bey'in torunu Cem Sultan tarafından yazdırılan Saltıkname'de, Osmanlılar ve Osmanlı Devleti'nin kurulduğu coğrafya hakkında önemli bilgiler ve rivayetler bulunmaktadır. Bu rivayetlerin, tarihi kaynaklarla karşılaştırıldığında, bir kısmı doğru gibi görünmektedir. Bununla birlikte bazı rivayetler, bilimsel bir süzgeçten geçirilmeye muhtaçtır.

Osmanlı tarihlerinde ve Saltıkname'de Saltık Gazi ve Osman Gazi ilişkilerine yer verilmiştir. Müellifler, Türk tarihi açısından önemli olan bu şahsiyetleri bir arada görmek istemişlerdir. Fakat bu iki şahsiyetin görüşüp görüşmediği, birlikte gazalara katılıp katılmadığı bize hâlâ karanlıktır.

Saltıkname'de ağırlıklı olarak Osman Gazi üzerinde durulmuş; onun çocukluk yıllarından ölümüne kadar faaliyetleri, özellikle yaptığı savaşlar ve mücadeleleri hakkında çok renkli rivayetlere yer verilmiştir. Ayrıca Orhan Bey, (1326-1359), I. Murat 1359-1389), I. Bayezıt (1389-1402), I. Mehmed (1403-1421), II. Murat (1421-1451), Fatih Sultan Mehmed (1451-1481) dönemleri hakkında da kısa rivayetler bulunmaktadır.

Osmanlı Devleti ve kurulduğu coğrafya konusunda araştırma yapan bilim adamları, gerek duyulmadığı veya yakın zamanlara kadar yeni yazıya aktarılmadığı için *Saltıkname*'den yararlanmamışlardır. Hâlbuki eser, tarihi kaynaklarla karşılaştırıldığında ilgi çekici bilgiler elde edilebileceği açıktır.

Edebali'nin Osman Bey'e vasiyeti de bu eserdir. Nasrettin Hoca'dan bahseden en eski kaynak da Saltıkname'dir. Gagauz Türklerinden, Türklerin Balkanları fethinden bahseden en kıymetli kaynaklardan birisi de Saltıkname'dir. Bunlara yüzlercesini eklemek mümkündür. Dolayısıyla Saltıkname, tarihî kaynaklarla mukayese edilerek yeniden ele alınmalıdır.

Hepsinden önemlisi Sarı Saltık ve arkadaşları Edirne başkent olmak üzere Balkanlarda, Karadeniz'in batısı ve kuzey batısında bir devlet kurmuşlardır. Adı koyulmamış, hakkında pek araştırma yapılmamış bu devletten Saltıkname yazarı, belki de farkında olmayarak, şöyle söz etmektedir: "*Sultanın üzerine Bayındır gelip cenk ettiğinde, Osman ile Karaman gidip Bayındır'ı yendi. Sultan, Karaman'a kapıcılık, Osman'a da toğancılık verdi. Karaman derece derece sancağa çıktı, sonra başkomutan*

oldu. O vakit sultana kulluk ederdi. Ona, Kele diye ad koymuşlardı. Sultan, yerleri beylere paylaştırdı. Padişah emriyle beyler vasiyet tuttu, hüküm ve tasarrufu kendi adlarına aldılar: Tatar Han'ı da kendi adına hutbe okuttu. Rum'da olan gaziler dört yıl Şerif adına hutbe okudular. Parayı ve hüknü Server'in adına yaptılar. Şerif: "Bu ayrılık iyi alamet değildir. Bir gece Saltık Gazi'ye rüyasında: "Al-i Osman gelecek, bu ayrılığı giderip birliği kuracak. O nesilden bir kişi gelecek, âlemde mezhebi de bir edecek. Âlem nizam bulup düzelecek", dediler. Şerif bu rüyayı yazdı, yanına da nasihatler de ekledi. Dedi ki: "Oğul Osman! Gayret et! İli mülk edin. Devlet ve saadet senin ile senin neslinindir. Gaza ve cihadı artır. Kâfirlerle barış yapma. Sonunda mülklerini sana teslim edecekler. Şerif o kâğıdı gönderdi. Osman onu alıp okudu. Gazalar edip başarılar gösterdi"⁵.

Gagauz tarihi konusunda *Saltıkname*, belki de en önemli kaynaklardan birisidir. Esere göre Gagauzların bir bölümü, Saltık Gazi tarafından Anadolu, özellikle de Konya yöresinden Edirne'ye geçirilen Oğuz Türkleridir. Sarı Saltık, hayatının daha sonraki yıllarında Edirne'ye taşınmış, burayı "gaziler ocağı" ve "fetih kapısı" durumuna getirmiştir. Anadolu'dan Rumeli'ye, Müslüman Türkleri götürmüş ve bu bölgeye yerleştirmiştir. Bu göçlerden biri *Saltıkname*'de şöyle anlatılmaktadır: "(Saltık Gazi), oradan kalkıp Sultan Alaeddin'in yanına gitmek üzere Konya'ya yöneldi. Beyler ve halk, erkekten ve dişiden her kim varsa Seyyid'i karşılamaya geldiler: 'Sultan Baba geldi', diye karşıladılar. Mübarek elini öptüler. Sultan da geldi. Atlarından indiler, görüştüler. Geri atlarına bindiler, şehre geldiler. Server'i misafir ettiler. Sultan ile Seyyid, Ulu Cami'ye gelip halka vaaz ve nasihatler ettiler: 'Din için gayreti elden bırakmayın. Dinin doğru saydığı şeylerin aksini yapmayın. Zulümden sakının', dediler. Halk bağırsıp ağlaştı: '... Sizler gaza niyetine çıkıp ev ve yurt ile Edirne'ye gidiniz. Zira buradaki ibadetten, oradaki yatıp uyumak hayırlıdır. Kaldı ki orada ibadet de edersiniz, sevaplar kazanırsınız', deyip halkı hep o tarafa yönlendirdi. O söz üzerine Konya diyarından bin ev göçtü. Gaza niyetine Rumeli'ne ve Edirne'ye gittiler. Edirne Kalesi'ne girip oturdular. Etrafta gazalar ederlerdi."⁶ Bu rivayetlere göre Müslüman Türkler, Balkanlara Saltık Gazi zamanında, 13. yüzyılda geçmiş ve Rumeli'nin muhtelif bölgelerine yerleşmiştir. Bu Müslüman Türklerin nasıl çaresiz kalarak Hıristiyanlaştıkları da eserde anlatılmaktadır.

⁵ *Saltıkname*, s. 1113-1114

⁶ *Saltıkname*, s. 791-792.

Bu rivayetlere göre Müslüman Türkler, Balkanlara Saltık Gazi zamanında, 13. yüzyılda geçmiş ve Batı Trakya da dâhil Edirne çevresine yerleşmişlerdir.

Saltıkname'ye göre Selçuklular döneminde Çanakkale Boğazı'nı geçip Edirne ve çevresine yerleşen pek çok Türk grubu da bulunmaktadır. *Saltıkname*, 1200'lü yıllarda, Saltık Gazi zamanında bölgeye yapılan göçler, iskânlar, savaşlar ve tarihî olaylar üzerine kaleme alınmış bir eserdir.

Saltık Gazi, Balkanlarda bir savaş sırasında şehit olur. Şehit olmadan önce: "... Ben giderim! Siz beni yıkayıp kefenleyin. Alıp mumumun yanına götürün. Çevredeki beyler sizden benim ölümü isterler. Birer tabut hazırlayın. Bir gece dursun, adamlarına verin. Ben o tabutlarda görüneyim. Benim tabutumu her yere koyun. Sizler de koydukları zaman görürsünüz, dedi"⁷. O yüzden Saltık Gazi'nin kabrinin çok yerde olduğu rivayet edilmektedir.

Saltık Gazi öldükten sonra gaza arkadaşları İlyas Gazi, Ahmed Gazi, İsmail Gazi, İbrahim Gazi ve İshak Gazi kalır. İlyas Rûmî, yıllarca Edirne ve çevresini savunur. Fakat Sırlar, Bulgarlar, Ruslar, Boğdanlılar, Eflaklılar, Hırvatlar yıllarca Edirne'ye saldırdılar. İlyas Gazi, Ahmed Gazi, İsmail Gazi, İbrahim Gazi ve İshak Gazi çeşitli savaşlarda şehit olduktan sonra Edirne'de yaşayan Müslüman Türkler, Anadolu'daki beyliklerden de yardım gelmeyince, İstanbul'daki Bizanslıların da baskısıyla buradan Tuna Nehri'nin güneyine doğru göçerler⁸. *Saltıkname*'de güneye göçen Türklerin en son nereye ulaştığından ve akıbetlerinin ne olduğundan bahsedilmez. Öyle anlaşılmaktadır ki Edirne'den güneye göçen Türkler, buralarda soydaşları ile karşılaşmış ve kaynaşmışlar, daha sonra da Hristiyanlığı kabul ettiler. Nitekim Yazıcıoğlu Ali'nin kaleme aldığı *Selçukname*'de bu konu aydınlığa kavuşturulmuştur.

Saltıkname'de Yıldırım Bayezıt ile Timur'un Ankara Savaşı da anlatılmaktadır. Fakat bu bilgiler, diğer kaynaklarla uyumlu değildir: "*Nitekim Sultan Yıldırım Han'a mektup gönderdi. İtibar etmediği üstüne geldi. Enguri üstünde cenk etti. Yıldırım Han'ın askerinin birazı Deşt-i Tatarî idi. Beyleriyle birlikte el öpmeye geldiler. Yıldırım, Tatarlardan korkup onların beyine zehir verdirdi. Rahtu adıyla bilinmektedir, Edirne'de yatar, Sarı Şeyh mezarlığında malumdur. Yıldırım ordusunu terk ettiler. On bin Tatar ile Timur'u karşıladı.*"

⁷ *Saltıkname*, s. 1140-1143.

⁸ *Saltıkname*, s. 1149-1155.

Onlara asi olup Yıldırım'ı ele verdiler. Anadolu askeri kaçtı, gitti. Rum ilinden kimse yok idi. Kul taifesi idi. Yıldırım kul içinden çıktı, cenge yürüdü. Cenk içinde ok dokundu, Yıldırım şehit oldu. Tayifesi: 'Yıldırım kul içinden çıktı, cenge yürüdü, şehit oldu, dedi. Ordusu yenildi. Ölüsünü alıp Bursa'yakaçtılar, yürüdüler. Cenkte Deli Mezid'i tuttular, getirdiler. Kaçmadı, gayet gayretli kişi idi. Timur, onu Yıldırım sandı. Kendisini gizledi. Yıldırım'ın oğlu Emir Süleyman varıp tahta geçti. Timur Bursa'ya geldi, Mezid'i duydu. Yıldırım olmadığını anladı, Deli Mezid'i öldürdü. Bu tarafta Emir Süleyman, Anadolu'ya varıp Timur'ı yendi, kırdı. Timur yaralı olarak Acem'e kaçtı. Timur; Semerkand şehrinde yaradan helak oldu. Tevârih-i Osman'da malumdur"⁹

7. Balkanlar ve Saltıkname

Saltıkname'ye göre Balkanlara Türk iskânı, üç aşamada gerçekleşmiştir. Bunlardan birincisi, Oğuz Öncesi Türklerdir. İkincisi, Selçuklular Dönemi'nde Saltık Gazi ile Batı Trakya tarafına geçen Oğuz Türkleridir. Üçüncüsü ise Osmanlılardır. Bu durum, tarih bilimciler tarafından yeteri kadar araştırılıp ortaya konmamıştır.

Kaynaklara göre Müslüman Türkler, Rumeli'ye 1350'li yıllarda geçmişler, 1360'da Edirne'yi fethetmişlerdir. Hâlbuki *Saltıkname*'ye göre Müslüman Türklerin Balkanlara geçişi ve Batı Trakya da dâhil fethi, 1200'lü yılların ortalarına kadar gitmektedir. Bu durum, Yazıcıoğlu'nun *Tevârih-i Âl-i Selçuk* adlı eserinde de doğrulanmaktadır.

Bu kaynaklardan anlaşıldığına göre, Sultan I. Murad'ın kalıcı fethinden yaklaşık 100 yıl önce Edirne ve Çevresi, Tuna'nın güneyi, Batı Trakya'nın bir bölümü fethedilmiş, fakat birkaç kez el değiştirmiştir. Kaynakların yetersizliğinden dolayı, bu durum kesinleştirilememiştir.

Saltıkname'nin aydınlatığı bir başka konu ise Türklerin Balkanları Bizanslılardan aldığı yanlış bilgisidir. Bu yanlış bilgi, Anadolu için de geçerlidir. Hâlbuki Müslüman Oğuz Türklerinden önce gelen Türkler, Anadolu'ya ve Trakya'ya yerleşmişler, sonradan gelen Oğuzlarla mücadele bile etmişlerdir.

Saltıkname'ye göre Saltık Gazi, Edirne ve Batı Trakya tarafına geçtiğinde, bu yörede yaşayan çok farklı halkları karşısında bulur. Bunlardan

⁹ *Saltıkname*, s. 198-199.

bir kısmı Bizans kalıntısı olmalıdır. Fakat önemli bir bölümü ise Oğuzlardan önce gelen gayrimüslim Türklerdir. Batı Trakya'da bulunan *Uzgaç*, *Balabanköy* (>Dialampi), *Komara*, *Tatarköy* (>Seterna), *Tatar Yeniköy* (>Neochorl) yer adları, muhtemelen Müslüman Oğuz öncesi Türklerin mirasıdır.

Balkanların destanı olmasından ve burada kaleme alınmasından dolayı *Saltıkname* ve Balkanlar arasında, pek çok ilgi çekici bağlantı bulunmaktadır.

Saltıkname'nin birinci ciltteki "*Sarı Saltık'ın Rumeli'ye Geçmesi*", "*Sarı Saltık'ın İstanbul ve Balkanlara Seferi*"; ikinci ciltteki "*Sarı Saltık'ın Rum İline Geçmesi*", "*Firengistan'ın Fethi ve Sedd Hikâyesi*", üçüncü ciltteki "*Ayas Bey'in Eflak Meliki ile Cenk Etmesi*", "*Umur Bey'in Rumeli'ye Geçmesi ile Osman Gazi ve Evladının Rumeli'ye Geçmesi*" bölümleri, Oğuzların Balkanlara ve Doğu Avrupa'ya göçlerini anlatmaktadır. *Saltıkname*'nin bahsedilen bölümleri ve diğer bölümleri Oğuz Türklerinin tarihi açısından tarihî kaynaklarla karşılaştırılarak tek tek incelenmelidir.

Saltıkname'den anlaşıldığına göre *Sarı Saltık*, 13. yüzyılda yaşamış, Anadolu ve Rumeli'nin Türkler adına fethinde birinci derecede rol almış bir Türk kahramanıdır. O, *Sinop*'ta doğmuş, hayatta olduğu süre içerisinde üç kıtaya adaleti, doğruluğu ve aydınlığı bu ilimizden hareket ederek götürmüştür. Hayatının daha sonraki yıllarında *Edirne*'ye taşınmış, burayı "*gaziler ocağı*" ve "*fetih kapısı*" durumuna getirmiştir. *Sarı Saltık*'ın faaliyet alanı, yukarıda da bahsedildiği gibi Anadolu'dan başlar. Daha sonra haksızlık, kanunsuzluk, zulüm ve kötülüklerin bulunduğu bütün yeryüzüne uzar. Yani *Sarı Saltık*, nerede kötülük, kanunsuzluk ve zulüm varsa düzeltmek için oradadır.

Saltık Gazi'nin Balkanlarda, Anadolu'da, Kafkaslarda, Orta Asya'da pek çok türbesi ve makamı bulunmaktadır. Bunların bir kısmı, muhtemelen 13. yüzyıldan kalmıştır.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi *Sarı Saltık*, hayatının daha sonraki yıllarında *Edirne*'ye taşınmıştır. Müslüman Türkleri, Anadolu'dan Rumeli'ye götürmüş ve bu bölgeye yerleştirmiştir.

Saltıkname'ye göre Selçuklular döneminde Çanakkale Boğazı'nı geçip *Edirne* ve çevresine yerleşen pek çok Türk grubu da bulunmaktadır. *Saltıkname*, 1200'lü yıllarda, *Saltık Gazi* zamanında bölgeye yapılan göçler, iskânlar, savaşlar ve tarihî olaylar üzerine kaleme alınmış bir eserdir.

Saltukname'de Balkanlar ile ilgili en ilgi çekici konulardan birisi, Saltık Gazi'nin Balkanlarda yaktığı mumdur. Saltık Gazi, Batı Trakya'da bir kiliseye gider. Papazlar, yanan mumlarla onu karşılarlar. Saltık Gazi de onlara şöyle söyler: “ ... *Ben de bir mûm yakayım, Muhammed'in Mumu olsun, tâ kıyâmete kadar yansun, gece gündüz söyünmesün ve niçe gâzîler cânı aña pervâne olsun. Tek siz taksirlük idüp yakın eksük itmeñ, fitile artuğ gerek olmasun ve dahı bu diyâra Sünni âdil pâdişâhlar hükm ide, bunlaruñ devleti çerâğıdur. Bu yandukça bunda anlar pây-dâr devlet olalar*” der. Saltık Gazi ve *Saltukname*'nin Balkanlardaki etkileri, günümüze kadar devam etmiştir. Saltık Gazi'nin yaktığı mum da maddî olarak yanmıyorsa da manevî olarak hâlâ yanmakta, kıyamete kadar da yanacak gibi görünmektedir.

Balkanlardaki yer adlarının pek çoğunun *Saltukname*'de efsanesi veya bir hikâyesi vardır. Bunlar içerisinde en öne çıkan ve en ilgi çekici olan bağlantı, Saltık Gazi ve gaza arkadaşları ile Batı Trakya'daki pek çok yer adının aynı olmasıdır.

Öncelikle şunu belirtmek gerekir ki Batı Trakya sınırları içerisinde kalan *Lavara*'nın eski adı *Saltukköy*, *Valtos*'unki ise *Saltıklı*'dir. Saltık Gazi ile ilgili olan bu iki yer adının Batı Trakya coğrafyasında yer alması, gerçekten ilgi çekicidir. Saltık Gazi'nin pek çok yerde türbesi ve makamı bulunmaktadır.

Saltukname'ye göre Saltık Gazi, Balkanlar ve çevresini fethederken ve burayı Türk iskânına açarken yanında pek çok gaza arkadaşı bulunmaktadır. Bunların adını sıra ile sayalım:

Karaishaklı: Batı Trakya sınırları içerisinde yer alan ve günümüzde *Sakkos* olan köyün adı, daha önce *Karaishaklı*'dir. Burada bahsedilen İshak, Saltık Gazi'nin gaza arkadaşıdır. *İshak*, Saltık Gazi'nin ölümünden sonra Edirne ve çevresini savunurken arkadaşı İsmail ile birlikte şehit düşmüştür.

Yahya Bey: Saltık Gazi'nin gaza arkadaşlarından birinin adı, Yahya Bey'dir. Yahya Bey, çoğunlukla Saltık Gazi'nin başka diyarlara gönderdiği elçidir. Saltık Gazi, onu bir kez Maskos diyarına, Sapan şehrine Zerdanuş'un (?) yanına gönderir. Zerdanuş, Yahya Bey'i hapsedip zindana koyar. Saltık Gazi gidip onu kurtarır ve Tuna'ya gönderir. Bir başka zaman Yahya Bey, Batı Trakya tarafına gelirken Hırvat Meliki Miryanos'a esir düşer. Saltık Gazi, Yahya Bey'i Miryanos'un elinden de kurtarır. Yahya Bey, muhtemelen daha sonra Batı Trakya'da kendi adıyla anılan köye yerleşmiş olmalıdır.

Yeni Umurbeyli: *Saltukname*'ye göre, Saltık Gazi öldükten sonra Edirne ve Batı Trakya Türk topluluğu, sahipsiz ve savunmasız kalmıştır. *Saltukname*'ye göre onların yardımına, Aydınogulları Beyi **Gazi Umur Bey** koşar. Batı Trakya'nın doğusunda, Türkiye sınırına yakın bir noktada Yunanlıların *N. Cheimoneio* adını verdikleri bir köy bulunmaktadır. Bu köyün eski adı, *Yeni Umurbeyli*'dir. Umur Bey de Saltık Gazi'nin gaza arkadaşıdır.

Ece Bey: Yunanlıların *Lepti* diye değiştirdiği köyün eski ismi ise *Eceköy*'dür. Ece Bey, *Saltık Gazi*'nin ölümünden sonra, Orhan Bey zamanında Balkanlarda, dolayısıyla Batı Trakya'da, kalan Türklüğü savunmak için gönderilmiştir.

Saltukname'ye göre *Ece Bey* ile birlikte Batı Trakya'ya, Orhan Gazi'nin oğlu Süleyman Paşa da geçmiştir.

Saltukname'ye göre, Süleyman Paşa ve Ece Bey'den sonra Batı Trakya'ya *Orhan Gazi* geçmiştir.

Saltukname'ye göre Edirne ve çevresi, Saltık Gazi'den sonra ikinci kez 1300'de fethedilmiştir.

Bunların dışında da *Saltukname*'de, günümüz Balkanlar sınırları içerisinde kalan mekânlar hakkında çok önemli bilgiler bulunmaktadır.

Yukarıda da bahsettiğimiz gibi Sarı Saltık, hayatının daha sonraki yıllarında *Edirne*'ye taşınmış, burayı “*gaziler ocağı*” ve “*fetih kapısı*” durumuna getirmiştir. Müslüman Türkleri, Anadolu'dan Rumeli'ye götürmüş ve bu bölgeye yerleştirmiştir. Bunlardan bir tanesi *Saltukname*'de şöyle anlatılmaktadır: “*Andan Server'le (Saltık Gazi) bu Şemün rāhib, üç gün üç gice oldılar, cān sohbetin itdiler. Andan vedā idüp gıtdi. Pes Sultān-ı Gāziyān İslāmbol'dan gemilere binüp Karadeñiz'e revān oldı, gıtdi. Varup Şinop şehrine çıkdı. Her taraftan gāziler gelüp Seyyid'i ziyāret eylediler. Girü Kūhistān'dan Atabek Gāzı ve Alagöz ve sāyir gāziler geldiler, duāsın aldılar. Server ol diyār-ı İslām'a geldiğin görüp din kuvvet dutduğına şād oldı. Fuqārāya ināmlar eyledi. Andan durup, Sul ĩ ān Alāeddin azm idüp Konya şehrine vardı. Begler ve Müslümānlar ve ne kadar kimse erkekden ve dişiden varsa Seyyid'e karşı geldiler: ... Andan sultānla Seyyid, cāmi-i kebire gelüp ĩ alka važ ve naşhatlar idüp eyitdi: -Gayret-i dinin elden komañuz, hilāf-ı şer iş itmeñ ve zulmden şakınuñ. Ol halk gurıy idüp ağlaşdılar, eyitdiler: -Server! N'olaydı, bizüm içümüzden gitmeyeydüñ. Server eyitdi: -Sizler gāzā niyyetine çıqup ev*

ile, yurdıla Andriyye'ye varuñuz. Zıra bunda ibādetden, anda yatup uyumağ hayırludur. Kanda kaldı kim ibādet idesiz, diyüp sevāblar bulasız, diyüp halkı hep ol yire yiltedi. Ol söz ile Konya diyārından biñ ev göçüp Rūmili'ne ğazā niyyetine Andriyye'ye güdiler: Vardılar; Andriyye Kalası'na girüp oturdılar: Etrāfa ğazālar iderlerdi. Sul ĩ ān-ı evliyā, andan ĩ alķı vedā idüp girü Şinob şehrine geldi. ” Bu rivayetlere göre Müslüman Türkler, Balkanlara Saltık Gazi zamanında, XIII. yüzyılda geçmiş ve Batı Trakya da dâhil Edirne çevresine yerleşmişlerdir.

8. Saltıkname ve Kültür

Saltıkname'ye, tam anlamıyla bir kültür kaynağı demek yanlış olmaz. Zira eser tam anlamı ile Müslüman Türk toplumunun yaklaşık 550 yıl ve daha öncesi hayat tarzını, düşünce tarzını, aile yapısını, törenlerini, geleneklerini ve daha nice unsurları gözler önüne sermektedir. Saltıkname pek çok konuda ilk kaynaktır.

Örnek olarak kaynaklarda Türk masalları hakkındaki ilk derlemenin Fransa Kıraltı 14.Lui'nin mütercim ve sekreteri olan M.Digeon tarafından 1781'de yapıldığı¹⁰ anlatılmaktadır¹¹. Hâlbuki Saltıkname'nin içerisinde onlarca masal metni yer almaktadır¹².

Saltıkname'nin içinde yine onlarca efsane de yer almaktadır: “Bir Rum karısı, Şerif'in denizden gelip çıktığını gördü. Şerif'i tanıdı, koşarak gelip çağırıldı: “Bre cazu! Buraya geri mi geldin? Şimdi seni sihir ile taş edeyim. Halkı⁽¹⁰⁾ şerrinden kurtarayım”, dedi. Başını açıp sihir yapmakla meşgul oldu. Server ona yaklaştı. Dua-yi Seyf'i bir kez okudu, üfürdü. Domuzları ile taş oldular. Elindeki ip eğirceği bile taş oldu. Kâfırlar bu durumu gördü”¹³.

“Server bunu işitti. Dereye bulunan ve on kişinin kucaklayamadığı bir ağaca, “Muhammed!” deyip öyle çaldı ki ağaç, hıyar gibi iki parçaya bölündü. Kiligrad, parmak ısırıldı: “Ya Saltık! Usta sihirbazsın. Seni bize anlatmışlardı. Eğer beklersen ben seni bir yana edeyim”, dedi. Şerif: “Ya rahip! Ben sihirbaz değilim. Bu, velayettir. Bizim Peygamber'imizin mucizesidir”, dedi. Rahip: “Sen sihirbaz değil misin”, dedi. Şerif: “Hayır, değilim”, dedi. Kiligrad lain:

¹⁰ M. Digeon, Nouveaux Contes Turcs et Arabes, C II, Paris 1781.

¹¹ Saim Sakaoğlu, Gümüşhane Masalları, Ankara 1973, s. 48.

¹² “Seyyid Şerif'in Kaf Dağına Gitmesi”, Saltıkname, s. 128-193.

¹³ Saltıkname, s. 503-504.

“Gel beri. Bir kazana ben gireyim, bir kazana sen gir. İçine su doldursunlar. Altına ateş yakıp üstüne otursunlar. Hangimiz yanmazsa o velidir. Halkın şüphesi kalmasın. Ben bir iki kere girdim, yanmadım. Şimdi de girerim. Buna ne dersin”, dedi. Server razı oldu. Hemen kazan getirdiler, iki saç ayak üzerine¹³⁾ koydular. İçini su ile doldurdular. Şerif birine girdi, oturdu. Üstüne demir kapak vurup sağlamıştırdılar. Birine de o rahip girdi. Bazıları şöyle anlatır, ikisi bir kazana girdiler. Sonra Şerif, rahibin serçe parmağını avucuna almış olarak çıktı”¹⁴⁾.

“Server oradan ayrıldı. Dervişlerle ulu bir pınara geldiler, konakladılar. Pınarın suyu, acı idi. Şerif, o suyun içine ağzının barını bıraktı. Su, şekerden tatlı oldu. Şimdi ona, Baba Pınarı derler. Server, orada dururken bir de kavak dikti. Şimdi hâlâ durur. O kavağı, on kişi kucaklayamaz. **Baba Kavağı** derler, meşhurdur. Misafirler ve seyyahlar bilirler”¹⁵⁾.

“Seyyid, bir süre orada konakladı. Orada da bir rahip vardı. Şerif’in geldiğini işittiler, gelip Server’i ok yağmuruna tuttular. Server, o anda namaz kılıyordu. Namazı bitirdi, onları gördü, öfkelendi: “Ey kâfirler! Yılan, adamı su içerken sokmaz. Namaz kılarken ve uyurken de dokunmaz. Sizler niçin böyle yolsuzluk yapıyorsunuz? Şimdi elimden nasıl kurtulacaksınız? İnşallah kurursunuz”, dedi. Raviler rivayet ederler ki Şerif’in üzerine varan kaç kâfir varsa hepsi, helak olup kurudu. Şimdi hâlâ, büyük bir bodrum içinde yatarlar. Seyyid’in bu velayeti de meşhur olup yayıldı”¹⁶⁾.

“Ya Server! Gel, anlaşma yapalım. Bizi kırma. Bir de şehrimizde su yoktur. Suyumuz uzak yerden geliyor”, dediler. Şerif: “Öyle olsun. Size su da getireyim”, dedi. Kâfirler: “Eğer sen öyle edersen biz de sana iman getiririz. Doğrusu budur. Bize su getir. Su ihtiyacımız kalmasın. Hem böylece veli olduğunu bilelim”, dediler. Şerif kalktı, o dağın ilerisine gitti. Bir pınar gördü. Mızrak ile ona vurdu: “Ey pınar! Tanrı’nın emriyle çoğal. Sonra yürü, falan şehir üzerine git”, dedi. Su hemen coştı, taşıp o dağdan aşağı dökülüp bir büyük ırmak hâline geldi. Şehir önüne indi, aktı. Bir günlük yerden onu gören kimse, sanır ki bir dağa beyaz bezler germişler. Şimdi ona, **Mudana** derler”¹⁷⁾.

Saltıkname’de onlarca atasözü de mevcuttur: Bu atasözü meşhurdur: “Yiğitte dört maharetin her biri her an gerektir, demişler: Ok atmak, yazı

¹⁴⁾ Saltıkname, s. 504-505.

¹⁵⁾ Saltıkname, s. 505.

¹⁶⁾ Saltıkname, s. 505.

¹⁷⁾ Saltıkname, s. 511.

yazmak, suda yüzmek, yiğit iken gezmek.” Atalardan meseldir, “İyilik elbet kendini bildirir. Sen iyilik et, suya at, geri akar, sıkıntı amında önüne gelir.” demişler. Meseldir, “Gönülden gönle yol vardır.” Evliyaların arası böyledir. Meseldir: “Kuyuyu büyükçe kazasın, içine düşersen helak olmayasın.” Çevik kuş gibi ayağından tutuldun”. Meseldir: *Karanlık iş takip ederek dirilen, mihnetle can verecektir.*” Meseldir: *Cenabet olarak ağaç dibine varan, sara olur*”. Meseldir: “Her kişiye kıyamet kendi ölümüdür.” Meşhur atasözüdür, “Boş torba ile at tutulmaz.” “Kurunun yanında yaş da yanar.” Bir atasözü vardır, “Kişi her gün üç kere gaybsöylerse, rast gelir.” dedi. Atasözüdür, “Kedi pençesini vura aslana, diri kalırsa vara uslana”.

Saltıkname'de fıkralar da yer almaktadır. Türklüğün en tanınmış fikra tipi Nasreddin Hoca hakkında bilgi veren eser de Saltık-name'dir. Eserde Nasreddin Hoca ile Sarı Saltık'ın muhabbeti şöyle gelişir: “*Server (Sarı Saltık) tebessüm eyledi. Zira bu Nasreddin'in halk içinde latifeleri söylenirdi. Kitabında malumdur, yazmışlardır. Onlar hatırına geldi, güldü. Oradan kalktı, Molla Nasreddin ile görüştü. Ona: “Ya Molla! Sizleri çoktandır görmek istiyordum. Şükürler olsun ki nasip oldu”, dedi. Oradan kalktılar, sohbet ederek şehre geldiler. Molla Nasreddin, Server'i kendi evine getirdi. Server kapıdan içeri girerken baktı: “-Molla, bu evceğiz sizin mülkünüz müdür, diye sordu”. Molla Nasreddin: “Ya Server! Dünyada bu üç nesne benim mülkümüdür, gerisi benim değildir. Zira ki gece ve gündüz onlar benden ayrılmazlar”, dedi. Server: “Ya Molla! Lütfedip bu üç nesneyi bize bildirin”, dedi. Hoca Nasreddin: “Ya Server! O üç nesnenin biri erkeklik organı ve ikisi de hayalarımıdır. Onlar daima benimledir”, dedi.*

Server bu sözü işitince gayrı ihtiyari tebessüm etti, güldü. Nasreddin Hocadışarı gitti. Server: “Bu er velidir, derler. Bu sözün herhalde bir anlamı ve bir tevili vardır..*

Şimdi kişi dünyadan ahirete gidince, onunla birlikte ne giderse onun mülkü olur. Kendinden ayrılmayan ne ola, dedi. Düşündü: “Omun biri ilimdir, biri de ameldir. Dünyadan kişiyle birlikte bunlar gider, ayrılmaz. Fakat o vücudun biri ne ki? İkisi bunlardır.” Diğer birini bulamadı. Merak etti. Birazdan Nasreddin Hoca kapıdan içeri girip selam verdi: “-Ya Server! Düşünüp de bulamadığın kalbin ihlâsıdır. Meseldir, “Gönülden gönüle yol

*Te'vil: Sözü çevirme, söze ayrı mana vermeye kalkışma.

vardır.” Evliyaların arası böyledir. Birinin gönlünden geçeni, diğerleri bilirler”, dedi.

Sonuç

Saltıkname, Anadolu sahasında yazılmış en önemli destan olmanın ötesinde en önemli eserlerden birisidir. Türkçenin çok kıymetli dil yadigârlarındandır. Sade ve akıcı Türkçe ile kaleme alınmış eserde, muhteşem bir söz varlığı mevcuttur. Eser; masal, efsane, fıkra, atasözü derlemeleri açısından belki de ilk çalışmadır.

Saltıkname, Anadolu'nun fethi ve Türkleşme sürecinin hikâyesidir. Dolayısıyla Anadolu'nun fethinde emeği olan kahramanlar ile gönül erenlerinin tamamına yakını eserde görmek mümkündür. *Taptuk Emre*, *Nasreddin Hoca*, *Mevlana Celaleddin Rûmî*, *Karaca Ahmet*, *Hacı Bektaş Veli*, *Osman Bey*, *Sultan Orhan*, *Ertuğrul Gazi*, *Alaeddin Keykubad*, *Sultan Gıyaseddin Keyhusrev*, *Sultan İzzeddin*, *Timur*, *Yıldırım Bayezid*, *Eyne Gazi*, *Ahi Evran*, *Ece Bey*, *Umur Bey* eserin önemli kahramanlarındandır.

Bütün bunların ötesinde eser, Sarı Saltık ile ilgili yazılmış en geniş ve en önemli kaynaktır. *Saltıkname*, Sarı Saltık'ın atalarını, onun doğumunu, çocukluk yıllarını, gençliğini, mücadelelerini, fetihlerini, dostlarını, düşmanlarını, ulaşabildiği coğrafyaları, anlatan kapsamı çok geniş bir eserdir. Dolayısıyla eser, satır satır incelenmeli, Türk kültürü, tarihi ve dili ile ilgili zenginlikleri değerlendirilmelidir.

